

ศึกษาเพื่อออกแบบผังบริเวณสัตตมหาสถาน และสังเวชนียสถาน 4 ตำบล
ณ วัดวังปลาโต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
Master Plan for Sattra Maha Sathan and Four Sacred Buddhist Place
at Wat Wangphado, Wangmai, Borabue, Maha sarakham

วิชาภรณ์ ชานิกำจร¹

Wichaporn Chumnigumjorn¹

บทคัดย่อ

การออกแบบผังบริเวณสัตตมหาสถาน และสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ณ วัดวังปลาโต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีแนวคิดในการออกแบบมาจากคติพุทธตามแบบฉบับพุทธคยา ได้นำเอาการสมมติสัตตมหาสถาน และสังเวชนียสถาน 4 แห่ง มาจัดวางผังบริเวณในพื้นที่วัด โดยมีการสัตตมหาสถานทั้ง 7 แห่ง ได้แก่ โพธิ์บัลลังก์ อนิมิสเจดีย์ รัตนจักรม รัตนฆรเจดีย์ อชปาลนิโครเจดีย์ มุจลินทเจดีย์ ราชายตนเจดีย์ ซึ่งมีการจัดวางรายล้อมพระพุทธรูปเมตตามหาเจดีย์ ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของสัตตมหาสถาน การวางสถานที่เสวยวิมตีสุขของพระพุทธรูปเจ้าเป็นแบบสี่เหลี่ยมรายล้อมรอบศูนย์กลาง โดยมีการวางผังตามข้อจำกัดของพื้นที่ โดยมีการนำต้นโพธิ์มาปลูกเพิ่มบริเวณโพธิ์บัลลังก์ทางทิศตะวันตกของพุทธคยาและยังคงสระน้ำดั้งเดิมไว้ด้านทิศตะวันตกตามคติพุทธ ส่วนอาคารหลังอื่นๆในพื้นที่วัดยังคงไว้ใช้สอยตามหน้าที่เดิม ด้านการออกแบบสังเวชนียสถาน 4 แห่งนั้น ได้สมมติอาคารทางด้านทิศเหนือเป็นอาคารซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการตรัสรู้ เรียกว่า ศาลากัปป์วัฒนสูตรและจำลองเป็นพื้นที่ประสูติเป็นอาคารด้านทิศตะวันออก โดยอยู่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งการวางผังบริเวณกุสินาราเพื่อเป็นสถานที่ปรินิพานไว้ทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ ซึ่งการวางผังนั้นมีข้อจำกัดเรื่องขนาดของที่ดินมีขนาดเล็ก ผลของการศึกษาพบว่าผู้วิจัยเสนอให้วัดวังปลาโตขยายพื้นที่วัดออกไปทางด้านทิศตะวันตกเนื่องจากเป็นที่โล่งว่างไม่มีการเพาะปลูกเหมาะกับการวางผังเพื่อเชื่อมต่อกับพื้นที่สัตตมหาสถานและสังเวชนียสถานในอนาคต ด้านข้อเสนอแนะพบว่าควรเพิ่มกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกครั้งที่มีการประชุมเพื่อเป็นการพัฒนาด้านสังคม วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นที่พุทธบูชาและเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งในอนาคต

คำสำคัญ: สัตตมหาสถาน , ผังบริเวณ

¹ อาจารย์ประจำ,คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เบอร์โทรศัพท์ 089-1367339

Email : Wi_chaa@hotmail.com

¹ Lecturer, Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts Mahasarakham University

Abstract

The design concept from the reproduce of Bodh Gaya ,India. Adopted the Sattrra Maha Sathan and Four sacred Buddhist Place is in the temple. There are 4 nice and miserable place in the temple. With the 7 Septem Great place, namely Optiballagks New Miss Rattana Chedi The Chedi meditation Meet Juan Bosch palm Nicola Smith Pagoda. The Buddha Metta Maha chedi is the central which are 7 great placed around the Maha Chedi. There is a Pho tree is in to the west of Bodhgaya Optiballagks and still pools on the west by traditional Buddhist folklore. The other buildings in the area are still living under the same act. About Four Sacred Buddhist Place assuming that the building on the north side of the buildings associated with the Enlightenment and built a building adopted for born as the area to the east. Including site planning Kushinara is the place to the west side of the Chedi. The plan has a limit on the size of the land is small. The results of the study, the researchers found that the proposed measure expands Wangplado tracks off to the west because of the open space is not suitable for crop planning to connect to the Sattrra Maha Sathan, a place in the future

Keywords : Sattrra Maha Sathan / Master

บทนำ

เนื่องด้วยวัดวังปลาโต ต.วังใหม่ อ.บรบือ จ.มหาสารคาม (พระอาจารย์มหาโสภิน โสပါโก โภธิ) ได้มีการก่อสร้างเพื่อจำลองสังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบลจากประเทศอินเดีย ซึ่งกำลังดำเนินการก่อสร้างพระพุทธรูปเมตตามหาเจดีย์ (พุทธรูปจำลอง) เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นที่แสวงบุญและเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมหาสารคาม ตามมติของมหาเถรสมาคมแล้วนั้น มหาวิทยาลัยจึงได้อนุมัติทุนอุดหนุนในโครงการมหาวิทยาลัยกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2554 ให้แก่คณะทำงานเพื่อร่วมเป็นคณะกรรมการอุปถัมภ์งานออกแบบพระพุทธรูปเมตตามหาเจดีย์ (พุทธรูปจำลอง) บัดนี้งานในส่วนการทำงานได้ดำเนินมาถึงขั้นตอนสรุปแบบสถาปัตยกรรมซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดโครงการ

ผู้เสนองานวิจัยเห็นควรมีกระบวนการศึกษาต่อเนื่องเพื่อออกแบบวางผังในการจำลองสังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบล และสัตตมहाสถาน คือ สถานที่สำคัญ 7 แห่งที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จประทับเสวยวิมุตติสุข ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่แสวงบุญ เป็นสถานที่เรียนรู้พุทธประวัติ คติธรรม พุทธศิลป์ที่ปรากฏและเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดมหาสารคาม ตามมติเถรสมาคมแล้วนั้นผู้เสนองานวิจัยเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาและเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนและมหาวิทยาลัยรวมทั้งประชาชนผู้แสวงบุญ โดยการนำองค์ความรู้ด้านสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม การวางผังประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม นำมาสร้างสรรคผังบริเวณสัตตมहाสถาน และสังเวชนียสถาน 4 ตำบล เพื่อต่อยอดโครงการออกแบบก่อสร้างพระพุทธรูปเมตตามหาเจดีย์ (พุทธรูปจำลอง) และสร้างขบวนการเรียนรู้เพื่อเป็นพุทธบูชาาร่วมกัน

โดยนำมาบูรณาการในการเรียนการสอนของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ฯ ควบคู่กับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาต่อไป

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

ความมุ่งหมายของการศึกษา

นำองค์ความรู้ด้านสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรม การวางผังประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและศิลปกรรม นำมาสร้างสรรค์ผังบริเวณสถิตมหาสถาน และสังฆนียสถาน 4 ตำบล เพื่อต่อยอดโครงการออกแบบก่อสร้างพระพุทธรูปเมตตามหาเจดีย์ (พุทธคยาจำลอง) และสร้างขบวนการเรียนรู้เพื่อเป็นพุทธบูชา ร่วมกันควบคู่กับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อเป็นการสืบทอดพุทธศาสนา

เป้าหมายของการศึกษา

1. เพื่อวางผังบริเวณสถิตมหาสถานและสังฆนียสถาน 4 แห่งของวัดวังปลาโต
2. ปรับเปลี่ยนผังบริเวณและสร้างพื้นที่สำคัญทางพุทธศาสนาให้เป็นแหล่งสืบทอดพระพุทธรูปเมตตามหาเจดีย์ สถิตมหาสถานและสังฆนียสถาน 4 ตำบล
3. สร้างกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดศาสนา และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในพุทธศาสนาเกี่ยวกับสถิตมหาสถานและสังฆนียสถาน 4 ตำบล
2. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบรูปแบบการวางผัง และรูปแบบสถาปัตยกรรมในอดีตจนถึงปัจจุบัน
3. เพื่อจัดทำผังบริเวณสถิตมหาสถาน และสังฆนียสถาน 4 ตำบล อันเป็นสถานที่เคารพสักการบูชา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแนวคิดที่นำมาใช้ในการวางผังบริเวณสถิตมหาสถานและสังฆนียสถานจำลองทั้ง 4

ตำบล อันเป็นสถานที่เคารพสักการะของเหล่าพุทธศาสนิกชน

2. ได้ผังบริเวณวัดวังปลาโต โดยใช้คติพุทธมาใช้ในการวางผัง

3. เกิดแหล่งเรียนรู้ทางพุทธศาสนา, สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน

วิธีการศึกษา

ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

- ศึกษาประวัติความเป็นมาของวัดวังปลาโต เกี่ยวกับที่ตั้งและข้อมูลเบื้องต้น
- ศึกษาคติและแนวคิดเกี่ยวกับสถิตมหาสถาน และสังฆนียสถาน 4 ตำบล
- ศึกษากรณีศึกษาและโครงการพระพุทธรูปเมตตามหาเจดีย์ (พุทธคยาจำลอง) เพื่อจำลองสังฆนียสถาน 4 ตำบล

ขอบเขตทางด้านพื้นที่

พื้นที่วัดวังปลาโต ต.วังใหม่ อ.บรบือ จ.มหาสารคาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ จัดเก็บสำรวจ ถ่ายภาพ และจดบันทึกพื้นที่ศึกษา จากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่, ผู้เชี่ยวชาญ

ข้อมูลทุติยภูมิ จัดเก็บจากการค้นคว้ารายงานการวิจัย เอกสารเพิ่มเติม

การวิเคราะห์ข้อมูล

- วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ นำมาออกแบบตามคติพุทธในพื้นที่วัดวังปลาโต เพื่อนำมาวางผังบริเวณ
- นำเสนอชุมชน , ตัวแทนวัดวังปลาโตและร่วมเสนอความคิดเห็น

ขั้นตอนการศึกษา

1. ศึกษาทฤษฎี แนวคิด งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับสถิตมหาสถาน และคติพุทธ
2. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ศึกษา ลักษณะทาง กายภาพ เศรษฐกิจ สังคมที่สัมพันธ์กับพื้นที่วัดวังปลาโต
3. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์เจ้าอาวาส คนในชุมชน นำมาบันทึกผล

บันทึกผลเพื่อประมวลศักยภาพ ข้อจำกัด ปัญหา แนวคิดในการวางผัง

4. เสนอแนวทางที่เหมาะสม ผังการ แนวความคิดสัตตมहाสถาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

สัตตมहाสถาน หมายถึง สถานที่เสวยวิ มุติสุขที่ยิ่งใหญ่ 7 แห่ง หลังจากได้ ทรงตรัสรู้ธรรมวิเศษแล้วเป็นเวลาแห่งละ 1 สัปดาห์

สังเวชนียสถาน หมายถึง สถานที่ที่ทำให้เกิดความรู้สึกกระลึกถึงพระพุทธเจ้า มี 4 แห่ง คือ ลุมพินีวัน พุทธคยา สารนาถ กุสินารา ในประเทศอินเดีย

พุทธคยา หมายถึง กลุ่มพุทธสถานสำคัญในอำเภอคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย เป็นที่ตั้งของสถานที่ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระพุทธเมตตามหาเจดีย์ หมายถึง อุเทสิกเจดีย์ที่จำลองมาจาก มหาโพธิเจดีย์ ณ พุทธคยา ในที่นี้หมายถึง เจดีย์ใหญ่ที่กำลังก่อสร้างในวัดวังปลาโด อ.บรบือ จ.มหาสารคาม

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลพื้นที่วัดวังปลาโด

วัดวังปลาโด ตั้งอยู่บ้านวังปลาโด ต.วังใหม่ อ.บรบือ จ.มหาสารคาม ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอบรบือประมาณ 12 กิโลเมตร โดยมีท่านพระมหาโสภิน โสปาโก โภธิ เป็นเจ้าอาวาสวัดวังปลาโด บ้านวังปลาโดก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2464 เดิมชาวบ้านได้ย้ายจากบ้านท่าแร่ มาตั้งบ้านเรือนในปัจจุบัน เนื่องจากบ้านท่าแร่แห้งแล้งเนื่องจากตั้งตามชื่อปลาชะโด ซึ่งอยู่ในวังน้ำลึกและมีขนาดใหญ่กว่าปลาชะโดทั่วไป จนชาวบ้านคิดว่าเป็นปลาเจ้าที่หรือปลาชะโดโพธิสัตว์ เพราะปรากฏให้เห็นในวันสำคัญ คือวันพระขึ้น 8 ค่ำ และแรม 14 – 15 ค่ำเป็นประจำ

เมื่อได้ก่อตั้งหมู่บ้านบริเวณนี้ ต่อมาชาวบ้านได้สร้างวัดขึ้น ตั้งชื่อว่า “ วัดวังปลาโด “ และได้สร้างอุโบสถเมื่อปี พ.ศ. 2477 และผูกพัทธสีมาในปี พ.ศ. 2524 คณะกรรมการวัดได้รื้อถอนอุโบสถหลังเดิมซึ่งเป็นไม้และชำรุดมากโดยสร้างอุโบสถหลังใหม่เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก เดิมมีโรงเรียนประถมศึกษาในเขตวัด ต่อมาได้ย้ายที่ตั้งไปตั้งในที่ดินสาธารณะของหมู่บ้าน ปัจจุบันสถานื่อนามัยประจำตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลวังใหม่ ก็ได้ตั้งอยู่ในเขตวัดด้วย วัดนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2499 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 9.50 เมตร ยาว 25.50 เมตร การบริหารและการปกครองมีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามประมาณ 11 รูป จนถึงรูปปัจจุบัน คือ พระอาจารย์มหาโสภิน โสปาโก โภธิ (นามโท) เป็นเจ้าอาวาสตั้งแต่ พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน

2. การเปรียบเทียบแนวความคิดการวางผังและรูปแบบสถาปัตยกรรม

1. สัตตมहाสถานวัดมหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่

วิหารเจ็ดยอด ได้จำลองมาจากมหาเจดีย์พุทธคยา ประเทศอินเดีย เป็นโพธิบัลลังก์อันเป็นหนึ่งในสัตตมहाสถานมีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ก่อด้วยศิลาแลงสูง 20 เมตร กว้าง 11.20 เมตร ความยาวด้านข้าง 27.53 เมตร ด้านทิศตะวันตกกว้าง 5 เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีลักษณะเหมือนกับยอดเจดีย์ของมหาโพธิวิหารที่พุทธคยา ด้านบนอาคารประกอบด้วยเจดีย์มี 7 ยอด

แนวความคิดในการวางผัง โพธิบัลลังก์คือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงประทับใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ซึ่งอยู่ด้านหลังของอาคารซึ่งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก

อนิมิสเจดีย์ คือ สถานที่พระพุทธองค์ทรงเกิดทศพิธกษุณาณ หลังจากออกจากสมาบัติไปประทับยืน ณ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของโพธิบัลลังก์ ทรงลืมนพระเนตรเพ่งต้นโพธิ์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของ

เจดีย์นั้น เป็นเจดีย์ทรงแปดเหลี่ยมบนฐานปัทม์สี่เหลี่ยมที่เป็นลานประทักษิณ บริเวณเรือนธาตุแปดเหลี่ยมมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปด้านทิศใต้ของเจดีย์ มีบันไดขึ้นทางทิศตะวันออก ลักษณะของซุ้มประดับตกแต่งลวดลายปูนปั้น พระพุทธรูปหันหน้าไปยังโถงบัลลังก์ทางทิศใต้

รัตนจงกรมเจดีย์ คือ สถานที่ที่พระพุทธรูปองค์ทรงเสด็จออกจากร่ม ตั้งอยู่ระหว่าง อนิมิสเจดีย์กับโถงบัลลังก์ ในวัดเจดีย์เจ็ดยอดพบแนวก่ออิฐที่เป็นแนวทางเดินอยู่สองแห่ง อยู่ติดกำแพงแก้วออกมาทั้งสองด้าน ซึ่งมีระเบียบมีบันไดนาค ไปที่โถงบัลลังก์

รัตนขรรเจดีย์ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของโถงบัลลังก์ เป็นเจดีย์ที่ร่วมสมัยกับอนิมิสเจดีย์เป็นฐานปัทม์และมีบันไดทางขึ้นทางทิศตะวันออก มีลานประทักษิณเช่นเดียวกับอนิมิสเจดีย์ เรือนธาตุเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปทั้งสี่ทิศโดยหันหน้าไปทางโถงบัลลังก์

อชปาลนิโครธเจดีย์ ตามคัมภีร์ทางพุทธศาสนาจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของโถงบัลลังก์ หลังจากพระพุทธรูปองค์ตรัสรู้ได้ 7 วันได้เสด็จออกจากร่มไม้มหาโพธิ์ไปประทับนั่งขัดสมาธิใต้ต้นอชปาลนิโครธ (ต้นไทร) ไม่พบซากทางสถาปัตยกรรม ด้านในเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นประทับ โดยหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตกอันเป็นที่ตั้งของโถงบัลลังก์ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอชปาลนิโครธเจดีย์ ซึ่งโดยปกติแล้วต้นโพธิ์จะตั้งอยู่ในทิศตะวันออกของโถงบัลลังก์ ในสมัยพระเจ้าติโลกราชนั้นต้นโพธิ์ที่นำมาปลูกไว้ น่าจะตั้งอยู่ด้านท้ายของวิหาร โดยมีอชปาลนิโครธเจดีย์ตั้งอยู่ระหว่างโถงบัลลังก์กับวิหาร ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของโถงบัลลังก์

มูจลินท์เจดีย์ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของต้นมหาโพธิ์ พระพุทธรูปองค์เสด็จออกจากร่มไม้ชปาลนิโครธ (ต้นไทร) เสด็จไปยังร่มไม้มูจลินท์ (ไม้จิก) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่พบนั้น เป็นมณฑปรูปสี่เหลี่ยม ส่วนล่างเป็นฐานปัทม์ ทางทิศตะวันออกเป็นแท่นยื่นออกมาเป็นทางขึ้นเปิดเป็นซุ้มประตูเข้าสู่ด้านใน

ส่วนทางด้านหน้าทางทิศตะวันออกของมณฑป เป็นระนาบรูปทรงสี่เหลี่ยมมีขนาดกว้างยาวด้านละประมาณ 10 เมตร

ราชายตนะเจดีย์ อยู่ทางทิศใต้ของต้นมหาโพธิ์ พระองค์ทรงเสด็จย้ายประทับนั่งใต้ต้นมูจลินท์ (ไม้จิก) ไปยังใต้ต้นราชายตนะพฤกษ์ (ไม้เกด) ซึ่งอยู่ทางทิศทักษิณของต้นมหาโพธิ์ จากการขุดแต่งทางโบราณคดีทางทิศใต้พบฐานอาคารก่ออิฐ รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด 8.70 เมตร สูงประมาณ 50 เซนติเมตร ไม่พบกระเบื้องและเครื่องมุงหลังคา สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นฐานของเจดีย์ ที่เป็นราชายตนะเจดีย์ ซึ่งในประวัติบอกว่ายู่ทางทิศใต้ของต้นมหาโพธิ์ แต่มีนักวิชาการบางคนเชื่อว่าราชายตนะเจดีย์นั้นคือเจดีย์แก้วที่ตั้งอยู่ใกล้กับมูจลินท์เจดีย์

2. สัตตมหาสถานพระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของสัตตมหาสถานพบในบริเวณพระธาตุบังพวนนั้น มีความหลากหลาย ดังนั้นจึงได้มีการจำแนกรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ใกล้เคียงกันโดยแบ่งออกเป็นกลุ่มๆ คือ

1. โถงบัลลังก์ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมนั้น ก่อเป็นรูปทรงกลมคล้ายบาตร ด้านนอกมีการก่ออิฐเป็นทางเดินรอบโถงบัลลังก์ ซึ่งอาจจะใช้ในการเดินประทักษิณ บริเวณด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือพบซุ้มขนาดเล็กตั้งอยู่ภายนอก ใช้สำหรับเป็นที่กราบไหว้บูชา ส่วนด้านหน้าทางทิศตะวันออกของโถงบัลลังก์ ถูกสร้างเป็นวิหารขนาดใหญ่ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะแบบล้านช้าง ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารเครื่องไม้ ซึ่งจะเป็นแบบสถาปัตยกรรมแบบไทลื้อ เช่น สิมวัดปากคาน และสิมวัดธาตุหลวง เมืองหลวงพระบาง ซึ่งมีความแตกต่างกันกับวิหารมหาโพธิ์ที่วัดมหาโพธาราม(วัดเจ็ดยอด) ที่เชียงใหม่ พุกาม และพุทธคยา เนื่องจากลักษณะของวิหารดังกล่าวเป็นเครื่องก่อ รูปทรงปิรามิดหรือศิขรตามแบบอินเดีย

2. รัตนจงกรมเจดีย์และอนิมิสเจดีย์ รัตนจงกรมและอนิมิสเจดีย์นั้นคือเจดีย์ทั้งสององค์ที่มี

ทางปฏิธูเชื่อมถึงกัน แยกกันเป็นคนละส่วน มีเส้นทางเดินปฏิธูที่เชื่อมระหว่างเจดีย์ทั้งสองจากทางทิศตะวันตกไปตะวันออก นอกจากนี้ยังปรากฏรอยพระพุทธรูปแสดงถึงสัญลักษณ์ของรัตนจักรมเพียงอย่างเดียว ทิศทางของรัตนจักรมจากทิศตะวันออกไปตะวันตก

3. อนิมิสเจดีย์ เดิมถูกสันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์ที่อยู่ใกล้กับรัตนจักรมโดยมีเส้นทางอิฐปูเชื่อมถึงกัน จากการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่าพระธาตุบังพวน จึงเป็นไปได้ว่าน่าจะเคยเป็นอนิมิสเจดีย์เดิม โดยถูกสร้างครอบและต่อเติมให้กลายเป็นพระธาตุบังพวน ตำแหน่งของพระธาตุบังพวนที่หันทางด้านหน้าของเจดีย์สุโขทัยบัลลังก์ เมื่อพิจารณาจากสัตตมहाสถานอื่นๆแล้ว พบว่า รัตนจักรเจดีย์ อชปาลนิโครธเจดีย์ มุจลินทเจดีย์ และราชายตนะเจดีย์ หันหน้าเข้าสู่สุโขทัยบัลลังก์แทบทั้งสิ้น ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่ว่าช่างผู้สร้างต้องการให้เจดีย์ที่เป็นสัตตมहाสถานทั้งหมดหันหน้าเข้าสู่สุโขทัยบัลลังก์เหมือนกันทั้งหมด ยกเว้นรัตนจักรมเจดีย์ซึ่งถูกแทนที่ด้วยรอยพระพุทธรูป

ดังนั้นตำแหน่งของพระธาตุบังพวนจึงน่าจะเป็นอนิมิสเจดีย์เดิม ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานการขุดค้นทางโบราณคดี ของพระธาตุบังพวน ว่า แต่เดิมคงเป็นเจดีย์ขนาดเล็ก และได้ถูกก่อขยายฐานเพิ่มเติมให้มีขนาดใหญ่มากขึ้นในสมัยหลัง

5. อชปาลนิโครธเจดีย์และราชายตนะเจดีย์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของสุโขทัยบัลลังก์ ส่วนราชายตนะเจดีย์นั้นตั้งอยู่ทางทิศใต้ของสุโขทัยบัลลังก์ ตำแหน่งของเจดีย์ทั้งสองนี้หันด้านที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิตรงไปยังสุโขทัยบัลลังก์ทั้งคู่

6. รัตนจักรเจดีย์ รูปแบบของรัตนจักรเจดีย์ที่พระธาตุบังพวนนี้ มีรูปแบบที่แตกต่างจากสัตตมहाสถานอื่นๆโดยรอบ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลมาจากเจดีย์ล้านนา ที่เรียกว่าเจดีย์ทรงปราสาท แต่เป็นวิวัฒนาการขั้นสุดท้ายของรูปแบบเจดีย์ดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยฐานเขียงและเรือนธาตุสี่เหลี่ยมมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิด้านทิศตะวันตก

7. มุจลินทเจดีย์ รูปแบบของมุจลินทเจดีย์นี้มีการสร้างคล้ายกับที่วัดมหาโพธาราม ประกอบด้วย สระน้ำ และวิหารมุจลินท สร้างเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยม โดยที่วัดมหาโพธารามนั้นเป็นหลังคาถ่ออิฐ ส่วนที่พระธาตุบังพวนเป็นหลังคาเครื่องไม้ การออกแบบมุจลินทเจดีย์ที่พระธาตุบังพวนนี้น่าจะได้รับแนวคิดและอิทธิพลรูปแบบทางสถาปัตยกรรมมาจากวัดมหาโพธาราม

3. สัตตมहाสถานวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กรุงเทพฯ

1. ต้นโพธิ์ลังกา นำกิ่งพันธุ์มาจากประเทศลังกาสมมุติเป็นต้นมหาโพธิ์ที่ตรัสรู้ ปลูกอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน ใต้ต้นโพธิ์มีรัตนบัลลังก์ไว้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย รูปพระแม่ธรณีบีบมวยผม

2. เก่งจีน สมมุติเป็นอนิมิสเจดีย์ที่ประทับยืนทอดพระเนตรดูต้นมหาโพธิ์ ภายในเก่งจีนนี้ประดิษฐานพระพุทธรูปปางถวายเนตร

3. รัตนจักรมเจดีย์ เป็นแผ่นศิลาปูบนฐานสี่เหลี่ยมสูง ที่จักรมขึ้นระหว่างต้นมหาโพธิ์กับอนิมิสเจดีย์

4. ศาลาศิลาทรงโรงแบบจีน สมมุติเป็นเรือนแก้วหรือรัตนจักรเจดีย์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ ทรงเนรมิตเรือนแก้วขึ้นทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของต้นมหาโพธิ์ แล้วพระองค์ประทับนั่งพิจารณาพระอภิธรรมตลอด 7 วัน เป็นสัปดาห์ที่ 4

5. ต้นไทรบนฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน ต้นไทรนี้สมมุติเป็นต้นอชปาลนิโครธ ดังพุทธประวัติกล่าวว่า หลังจากทรงพิจารณาพระอภิธรรม พระองค์ได้เสด็จไปทางทิศตะวันออกแห่งต้นมหาโพธิ์ ประทับนั่งใต้ไม้ไทร อันเป็นที่อาศัยของคนเลี้ยงแพะเป็นเวลา 7 วัน เพื่อเสวยวิมุตติสุข เป็นสัปดาห์ที่ 5

6. สมมุติต้นจิกเป็นต้นมุจลินท์ ดังพุทธประวัติว่าในสัปดาห์ที่ 6 เสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของต้นมหาโพธิ์ ประทับใต้ต้นจิก ทรงนั่งเสวยวิมุตติสุข

เป็นเวลา 7 วัน ตลอดสัปดาห์มีฝนตกตลอด พญานาค
มูจลินท์จึงแผ่พังพานปกพระเกษกันฝน และลมมิให้ต้อง
พระวรกาย

7. **ต้นเกิดบนฐานสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูน**
ประดิษฐานพระพุทธรูปปางรับผลสมอนั่งสมาธิ หัตถ์ขวา
ถือผลสมอ ด้านข้างมีศิลาจีนสลักรูปม้าเทียมเกวียน ต้น
เกิดนี้มีคุณสมบัติเป็นต้นไม้ราชายณะ

ผลการระดมความคิดในการวางผัง

1. เนื่องจากวัดมีพื้นที่จำกัด มีอาคารเดิมแล้ว
อยู่ในพื้นที่มีจำนวนมาก ควรปรับเปลี่ยนตำแหน่งของ
อาคารที่มีอยู่เดิม และการปรับขนาดของสังฆเวฬุสถาน
อีก 3 แห่งที่จะปรากฏอยู่ในบริเวณอันจำกัดให้เกิดความ
เหมาะสมและยังคงพื้นที่ศูนย์กลางกำหนดไว้เป็นบริเวณ
สร้างพระพุทธรูปตามมหาเจดีย์

2. รูปแบบผังบริเวณควรการจัดวางพื้นที่
โดยรอบของพระพุทธรูปตามมหาเจดีย์ตามคติพุทธใน
ประเทศอินเดีย โดยการนำแบบจำลองพุทธคยา

แนวคิดในการวางผังบริเวณสัตตมหาสถาน วัดวัง ปลาโด

ใช้คติคล้ายกันกับพุทธคยา โดยมีศูนย์กลาง
เป็นพระพุทธรูปตามหามงคล (พุทธคยาจำลอง) เป็น
ศูนย์กลาง โดยนำเอาสัตตมหาสถานทั้ง 7 มาจำลองตาม
คติเพื่อเป็นสถานที่กราบไหว้ เคารพบูชา โดยมีข้อจำกัด
ด้านพื้นที่และอาคารเดิม โดยคงสภาพไว้ ดังนี้

1. โบสถ์ ซึ่งอยู่ทางด้านทิศตะวันออก
ของพระพุทธรูปตามมหาเจดีย์
2. ศาลาการเปรียญ อยู่ทางทิศใต้ของ
พระพุทธรูปตามมหาเจดีย์
3. กุฏิเจ้าอาวาส ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของ
พระพุทธรูปตามมหาเจดีย์
4. สระน้ำด้านทิศตะวันตกของพระพุทธรูป
ตามมหาเจดีย์

5. ศาลาประดิษฐานพระพุทธรูป (พระ
พุทธรูปตามมหาเจดีย์) ให้เป็นวิหารธรรมจักร ศาลา
กัณฑ์พัฒนสูตร

6. ศาลาที่พักของอุบาสกอุบาสิกา
ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของกุฏิเจ้าอาวาส

7. โรงทาน สถานที่ประกอบอาหาร
ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของศาลาที่พักของอุบาสกและ
อุบาสิกา

8. หอระฆัง ย้ายมาอยู่ด้านหน้าของ
ศาลาการเปรียญ โดยอยู่ทางด้านทิศเหนือของศาลาการ
เปรียญ

9. กลุ่มอาคารกุฏิ ด้านหลังสระน้ำให้คง
อยู่เดิม จัดให้เป็นระเบียบ

10. ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ด้วยต้นโพธิ์มี
ขนาดใหญ่และเป็นพื้นที่สวนของวัด จึงเห็นควรเก็บไว้ที่
เดิมและให้เป็นต้นมหาโพธิ์เพื่อสักการะกราบไหว้ทางทิศ
เหนือของวัด

11. ศาลาสมมติเป็นสถานที่ประดิษฐาน
วางผังให้อยู่ด้านหน้า(ทิศตะวันออกของศาลาพระพุทธรูป
เมตตาซึ่งเป็นแหล่งธรรมเทศนา

สัตตมหาสถาน สัตตมหาสถาน แปลว่า สถานที่ที่
ยิ่งใหญ่เจ็ดแห่ง ที่พระพุทธองค์เสวยวิมุตติสุข (สุขจากการ
หลุดพ้น) หลังจากการตรัสรู้ที่พุทธคยา ประกอบไปด้วย
7 สัปดาห์ ดังนี้

โพธิบัลลังก์ คือ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรง
ประทับนั่งขัดสมาธิ ณ ควางไม้ศรีมหาโพธิ์ด้านทิศ
ตะวันออก ทรงตั้งวิริยาริษฐานปฏิญาณพระองค์ว่า
“ตราบใดที่ยังไม่บรรลุนิพพานตรัสสัมโพธิญาณแล้ว
ไซ้ ก็จะไม่ยอมลุกจากที่ประทับนั้นแม้มีงูและโลหิตจะ
เหือดแห้งสูญสิ้นไปเหลือแต่หนังและกระดูกก็ตามที่” ผัง
บริเวณจะนำต้นโพธิ์ต้นใหม่มาปลูกไว้ด้านหลังของพระ
พุทธรูปตามหามงคล ด้วยสมมติเป็นโพธิบัลลังก์ อยู่
บริเวณสระน้ำเดิม

อนิมิสเจดีย์ คือ สถานที่ที่พระพุทธองค์ทรง
เกิดทิพยจักขุญาณ หลังจากออกจากสมาธิไปประทับ
ยืน ณ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของโพธิบัลลังก์ ทรง

พิจารณาทศปารมีธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้มา เพื่อสำนึกในกตัญญูธรรม ทรงลี้มพระเนตรเพ่งต้นโพธิ์ โดยไม่กระพริบพระเนตรเป็นเวลา 7 วัน เจริญประดิษฐานพระพุทธรูปได้ ทิศที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหันหน้าไปยังทิศใต้อันเป็นที่ตั้งของโพธิบัลลังก์ ตามพุทธประวัติกล่าวว่าทรงลี้มพระเนตรเพ่งต้นโพธิ์โดยไม่กระพริบเลยเป็นเวลา 7 วัน

รัตนจงกรมเจดีย์ คือ สถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จออกจกรมหลังจากได้แสดงกตัญญูธรรม โดยการเพ่งต้นโพธิ์เป็นเวลา 7 วัน จากนั้นก็เสด็จออกจกรมระหว่างที่ประทับและโพธิบัลลังก์ รวม 7 วัน ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของเจดีย์พุทธมามงคล ลักษณะเป็นทางยาวแนวทางเดินสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตั้งอยู่ระหว่างอาคารธรรมจักรและเจดีย์

รัตนมรเจดีย์ ในสัปดาห์ที่ 4 เทวดาได้เนรมิตเรือนแก้วขึ้นในทิศพายัพของโพธิบัลลังก์ เพื่อให้พระพุทธองค์ประทับนั่งพิจารณาพระอภิธรรมปิฎกตลอด 7 วัน เป็นเจดีย์อยู่ด้านทิศใต้ของพระพุทธเมตตามหามงคล

อชปาลนิโครธเจดีย์ ตามคัมภีร์ทางพุทธศาสนาจะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของโพธิบัลลังก์ หลังจากพระพุทธองค์ตรัสรู้ได้ 7 วันได้เสด็จออกจกรมไม่มหาโพธิ์ไปประทับนั่งขัดสมาธิใต้ต้นอชปาลนิโครธ (ต้นไทร) อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนเลี้ยงแกะ ทรงเสวยวิมุตติผล สมบัติสุข ฌ ที่นี้เป็นเวลา 7 วัน แนวความคิดการวางผังนั้น อชปาลนิโครธเจดีย์ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของพระพุทธเมตตามหามงคล ซึ่งตามคัมภีร์นั้นหันหน้าไปทางทิศตะวันตกอันเป็นที่ตั้งของโพธิบัลลังก์ ข้างเจดีย์ปลูกต้นจิกและต้นไทร

มุจลินท์เจดีย์ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของต้นมหาโพธิ์ในสัปดาห์ที่ 6 พระพุทธองค์เสด็จออกจกรมไม่อชปาลนิโครธ (ต้นไทร) เสด็จไปยังร่มไม้มุจลินท์ (ไม้จิก) ซึ่งอยู่ทางทิศอาเนย์ของต้นโพธิ์ ทรงนั่งเสวยวิมุตติสุข ฌ ที่นี้รวม 7 วัน ลักษณะทาง

สถาปัตยกรรมที่พบนั้น ตั้งอยู่บริเวณริมสระน้ำทิศตะวันตกเฉียงใต้ของพระพุทธเมตตามหามงคล มุจลินทร์เจดีย์อยู่ด้านทิศใต้ของโพธิบัลลังก์สร้างเป็นเจดีย์มีพระพุทธรูปปางนาคปรกตามในพุทธประวัติ ด้านหลังเป็นสระน้ำรูปทรงสี่เหลี่ยมมีขนาดกว้าง 20 เมตร ยาว 50 เมตร สมมติสระน้ำเป็นที่อยู่ของพญานาคมุจลินท์ ซึ่งออกมาพันกายพระพุทธเจ้าเจ็ดรอบและแผ่พังพานบังลมฝนไว้

ราชายตนะเจดีย์ เมื่อพระพุทธเจ้าเสวยวิมุตติผล สมบัติสุขได้ร่มไม้มุจลินท์ (ไม้จิก) ครบ 7 วันแล้ว พระองค์ทรงเสด็จย้ายไปประทับนั่งใต้ต้นราชายตนะพฤกษ์ (ไม้เกด) ซึ่งอยู่ทางทิศทักษิณของต้นมหาโพธิ์ ในเวลาเช้าพระอินทร์ได้นำเอาผลสมอเข้าไปถวายพระองค์ พระองค์ทรงเสวยวิมุตติสุข ฌ ที่นี้ถึง 7 วัน เจริญตั้งอยู่ด้านข้างพระพุทธเมตตามหามงคล

ผังสัตตมหาสถาน วัดวังปลาโต

แนวคิดด้านการวางผังภูมิสถาปัตยกรรม

จัดให้มีทางเข้าหลักด้านหน้าวัดทั้ง 2 ด้าน เช่นเดิม โดยถือว่าทางหลักคือ ทางเข้าด้านพระพุทธรเมตตามหาหมิงคณาด้านเดิม มีที่จอดรถในบริเวณทางเข้ารองจากถนนด้านหน้าวัด และมีการวางทางเดินรอบองค์เจดีย์ซึ่งประกอบไปด้วยการสมมติสถิตมหาสถานทั้ง 7 แห่งโดยรอบ มีการจัดพื้นที่พักผ่อนและเพื่อการนั่งสมาธิ และปลูกต้นไม้ ต้นเกด ต้นไทร ซึ่งเป็นไม้มงคลสถิตมหาสถานเพื่อให้เกิดความร่มรื่น ให้ร่มเงาในวัด

แนวคิดในการวางผังบริเวณสังฆเวศนียสถาน

4 ตำบล วัดวังปลาโต

1. สถานที่เนื่องด้วยการประสูติ (ลุมพินีวัน)

เป็นสถานที่ประสูติของเจ้าชายสิทธัตถะ ลุมพินีวันนี้มีความสำคัญอย่างไร ซึ่งเสาศิลาหินทรายของพระเจ้าอโศกยังคงตั้งอยู่ ณ ที่เดิมจนถึงปัจจุบัน เรียกว่า เสาศิลาพระเจ้าอโศก ที่จารึกข้อความเป็นอักษรพราหมีว่า พระพุทธเจ้าประสูติที่แห่งนี้ นอกจากนี้ ยังมี "วิหารมายาเทวี" ภายในประดิษฐานภาพหินแกะสลักพระรูปพระนางสิริมหามายาประสูติ พระราชโอรส โดยเป็นวิหารเก่าที่มีอายุร่วมสมัยกับเสาศิลาพระเจ้าอโศก

2. สถานที่เนื่องด้วยการตรัสรู้ (พุทธคยา)

พุทธคยามีชื่อเรียกอีกชื่อว่า วัดมหาโพธิ์ พุทธคยานับเป็นพุทธสังเวชนียสถานที่สำคัญที่สุดและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของชาวพุทธทั่วโลกเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของพระพุทธศาสนา เมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว พระองค์ก็ได้ประทับอยู่ ณ พุทธคยา เพื่อเสวย

วิมุตติสุข (ความสุขอันเกิดจากความหลุดพ้น) อยู่ 7 สัปดาห์ และเกิดเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย ณ โพธิมณฑลแห่งนี้ภายในเวลา 7 สัปดาห์ดังกล่าว ซึ่งรวมถึงเรื่องราวของตปุสสะและภัลลิกะ 2 พ่อค้า ที่เดินทางผ่านมาเห็นพระพุทธองค์มีพระวรกายผ่องใส จึงเข้ามาถวายข้าวสัตตูปผลและสัตตูก้อน แล้วแสดงตนเป็นเทววาจิกอุบาสก ผู้ถึงพระพุทธและพระธรรมเป็นสรณะคู่แรกของโลก

3. สถานที่เนื่องด้วยการปฐมเทศนา (สารนาถ)

สารนาถในสมัยพุทธกาล เรียกกันว่า ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แปลว่า เขตป่าอภัยทานแก่สัตว์ที่เป็นที่บำเพ็ญตบะของฤๅษี หลังจากพระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา และเทศน์โปรดปัญจวัคคีย์จนสำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมดแล้ว ได้ทรงพักจำพรรษาแรก พร้อมกับเหล่าปัญจวัคคีย์ด้วย นอกจากนี้ ในบริเวณสารนาถ ยังเป็นสถานที่สำคัญที่พระพุทธองค์ทรงประกาศเริ่มต้นสั่งให้พระสาวกกกลุ่มแรก ออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา หลังจากทรงจำพรรษาแรก ด้วยเหตุทั้งหลายดังกล่าวมานี้ สารนาถจึงได้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งศูนย์กลางพระพุทธศาสนาแห่งแรกมาตั้งแต่นั้น

4. สถานที่เนื่องด้วยการปรินิพพาน (กุสินารา)

กุสินารา เป็นสถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพานแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระราชอุทยานพระพุทธศาสนาเรียกว่า สาโลวโนทยาน แปลว่า สวนป่าไม้สาละ ป่าแห่งนี้ตั้งอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำหริถัญญวดี เป็นป่าไม้สาละร่มรื่น หลังพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้ว เมืองกุสินารากลายเป็นเมืองสำคัญศูนย์กลางแห่งการสักการบูชาของพุทธ ศาสนิกชน เหล่ามัลลกษัตริย์ได้สร้างเจดีย์และวิหารเป็นจำนวนมากไว้รอบ

วัดวังปลาโต มีแนวคิดการวางผังบริเวณสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ตามคติพุทธ ด้วยสถานที่ตรัสรู้ด้วยการตรัสรู้ (พุทธชาจาโลง) ได้สมมติแทนด้วยพระพุทธรูปเมตตามหามงคล และตั้งอยู่ตรงกลางเป็นศูนย์กลางและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์กลางของพื้นที่สังเวชนียสถาน 4 ตำบลซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในขณะดำเนินการก่อสร้าง สถานที่เนื่องด้วยการปฐมเทศนา เป็นพื้นที่สวน พื้นที่ป่าทางด้านทิศเหนือของพระพุทธรูปเมตตามหามงคล มีต้นศรมหาโพธิ์อยู่บริเวณนั้น สมมติเป็นพื้นที่ปฐมเทศนา เป็นป่าอติปตนมฤคทายวัน ซึ่งแปลว่า ป่าอภัยทาน ได้มีศาลาพระพุทธรูปเมตตามหามงคลซึ่งอยู่ทางทิศ

เหนือของทางเดินจงกรมเป็นอาคารสำหรับแสดงธรรมและมีการสมมติพื้นที่อาคารทางด้านทิศตะวันออกของศาลาพระพุทธรูปเมตตามหามงคลเป็นสมมติอาคารประดิษฐานและสถานที่เนื่องด้วยการปรินิพพาน อยู่ทางด้านซ้ายของพระพุทธรูปเมตตามหามงคล ซึ่งเป็นที่ประกอบพิธีกรรมฌาปนกิจศพ

สรุปและอภิปราย

แนวคิดในการวางผังบริเวณ

สถมมหาสถานการออกแบบผังบริเวณสถมมหาสถาน และสังเวชนียสถาน 4 ตำบล ณ วัดวังปลาโต อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีแนวคิดในการออกแบบมาจากคติพุทธตามแบบฉบับพุทธคยา ได้นำเอาการสมมติสถมมหาสถาน และสังเวชนียสถาน 4 แห่ง มาจัดวางผังบริเวณในพื้นที่วัด โดยมีการสถมมหาสถานทั้ง 7 แห่ง ได้แก่ โพธิ์บัลลังก์ อนิมิสเจดีย์ รัตนจกรม รัตนฆรเจดีย์ อชปาลนิโคธเจดีย์ มุจลินทเจดีย์ ราชายตนเจดีย์ ซึ่งมีการจัดวางรายล้อมพระพุทธรูปเมตตามหาเจดีย์ ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของสถมมหาสถาน การวางสถานที่เสวยวิมตีสุขของพระพุทธรูปเจ้าเป็นแบบสี่เหลี่ยมรายล้อมรอบศูนย์กลาง โดยมีการวางผังตามข้อจำกัดของพื้นที่ โดยมีการนำต้นโพธิ์มาปลูกเพิ่มบริเวณโพธิ์บัลลังก์ทางทิศตะวันตกของพุทธคยาและยังคงสระน้ำดั้งเดิมไว้ด้านทิศตะวันตกตามคติพุทธ ส่วนอาคารหลังอื่นๆในพื้นที่วัดยังคงไว้ให้สอยตามหน้าที่เดิม ด้านการออกแบบสังเวชนียสถาน 4 แห่งนั้น ได้สมมติอาคารทางด้านทิศเหนือเป็นอาคารซึ่งเกี่ยวข้องกับ การตรัสรู้ เรียกว่า ศาลากบวัตตตนสูตรและจำลองเป็นพื้นที่ประดิษฐานอาคารด้านทิศตะวันออก โดยอยู่ใกล้เคียงกันรวมทั้งการวางผังบริเวณกุสินาราเพื่อเป็นสถานที่ปรินิพพานไว้ทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์

ส่วนอาคารเดิมมีการวางผังอาคารเดิมไว้เป็นส่วนประกอบในการใช้พื้นที่ใช้สอย และมีการจัดภูมิทัศน์ด้วยต้นจิก ต้นเกด และต้นไทร และมีทางเดินเชื่อมต่อกันโดยสะดวกในพื้นที่

สัตตมหาสถานทั้ง 7 แห่ง ที่เสวยวิมุตติสุขแห่งละ 7 วัน ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 ทรงเสวยวิมุตติสุขที่โพธิบัลลังก์ 7 วัน โดยโพธิบัลลังก์ได้มีการจัดฝังไว้ด้านทิศตะวันตกของพระพุทธรูปตามมหาเจดีย์ตามหลักโดยการนำต้นศรีมหาโพธิ์มาปลูกใหม่เพื่อให้เป็นไปตามพระคัมภีร์

สัปดาห์ที่ 2 เสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ สัมผัสพระเนตรบูชาพระมหาโพธิ์ 7 วัน คือ อนิมิสเจดีย์ โดยออกแบบให้อยู่ทางด้านทิศเหนือของเจดีย์

สัปดาห์ที่ 3 ทรงกระทำปาฏิหาริย์แก่เทวดา โดยเนรมิตสถานที่ที่ทรงเดินจงกรมบนเขาพระสุเมรุ โดยมีพระอาทิตย์และพระจันทร์มาโคจรรอบพระวรกาย จากนั้นทรงเดินจงกรม 7 วัน คือ รตนจงกรม นั้นตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเจดีย์และอยู่ระหว่างอนิมิสเจดีย์และ

สัปดาห์ที่ 4 ทรงเสด็จสู่อันตรธานธรณีแล้ว ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของมหาโพธิ์ ทรงพิจารณาพระไตรปิฎก และมีฉัพพัคณรังสีออกจากพระวรกาย

สัปดาห์ที่ 5 ทรงเสด็จประทับนั่งที่ต้นอชปาลนิโครธ ซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเจดีย์

สัปดาห์ที่ 6 เสด็จไปยังต้นมุจลินทพฤษภ ทางทิศปราจีนของมหาโพธิ์ โดยมีมุจลินทนาคราช มาขนดกายเป็นวง 7 รอบและแผ่พังพานกัน แดด ลม ฝน ได้มีการจัดไว้ดังคติตามเดิมเนื่องจากในพื้นที่มีสระน้ำอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเจดีย์ตรงตามคติ

สัปดาห์ที่ 7 เสด็จไปสู่ร่มไม้ราชายตนะ ทางทิศใต้ของมหาโพธิ์ เสวยวิมุตติสุข 7 วัน

สังเขปสังเขปสถาน

พุทธสังเขปสถาน 4 แห่ง เป็นสถานที่ที่ทำให้เกิดความรู้สึกถึงพระพุทธรูปเจ้า เกิดความชื่นชม เบิกบาน เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำความดี เมื่อได้ไปพบเห็น ควรไปเคารพสักการะ ควรไปแสวงบุญ เพื่อให้เกิดความสังเวชและเกิดพุทธานุสติ อันจักนำมาซึ่งบุญกุศล ประกอบไปด้วย

สถานที่เนื่องด้วยการประสูติ (ลุมพินีวัน)

สถานที่เนื่องด้วยการตรัสรู้ (พุทธคยา)

สถานที่เนื่องด้วยการปฐมเทศนา (สารนาถ)

สถานที่เนื่องด้วยการปรินิพพาน (กุสินารา)

พระพุทธรูปตามมหาเจดีย์เป็นพุทธรูปจำลอง สร้างเป็นศูนย์กลางเพื่อเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ใจกลางวัด และมีการสร้างสถานที่สืบเนื่องด้วยการปรินิพพาน (กุสินารา) ไว้ทางด้านทิศตะวันตกของวัด (ด้านหลัง) เพื่อเป็นพื้นที่เพื่อประกอบฌาปนกิจ และจัดภูมิทัศน์พื้นที่ต้นศรีมหาโพธิ์ซึ่งเป็นต้นโพธิ์เดิมซึ่งอยู่ทางด้านทิศเหนือของวัดนั้นให้เป็นพื้นที่ ป่าดิบปนมฤคทายวัน ซึ่งเป็นสถานที่ซึ่งปฐมเทศนา และมีอาคารพระพุทธรูปตามหามงคลเป็นอาคารสมมติแทนการตรัสรู้ และเพิ่มอาคารอีก 1 หลังเพื่อเป็นพื้นที่ประสูติ ซึ่งจะมีสังเขปสถาน 4 แห่งครบสมบูรณ์ ส่วนแนวคิดในการจัดภูมิทัศน์ได้นำเอาต้นจิก ต้นเกด และต้นไทรซึ่งเป็นพรรณไม้ในพุทธศาสนาปลูกจัดเป็นพื้นที่พักผ่อนและสมมติเป็นพื้นที่ตามหลักคติพุทธในสถานที่ 7 แห่งของสัตตมหาสถาน

ข้อเสนอแนะของการศึกษา

1. ข้อเสนอแนะในการก่อสร้างหรือการวางผังผู้วิจัยเสนอให้มีการขยายพื้นที่วัดออกไปทางทิศตะวันตกของเจดีย์ เนื่องจากเป็นพื้นที่โล่งว่าง ไม่มีการทำเกษตรกรรม เหมาะที่จะสร้างพื้นที่ที่เป็นแหล่งพุทธบูชา และเป็นสักการะกราบไหว้เป็นพื้นที่พึ่งทางจิตใจของคนในสังคมต่อไป เนื่องจากปัจจุบันพื้นที่วัดมีขนาดเล็ก

2. ข้อเสนอแนะจากการเข้าร่วมวิจัยเพื่อขอความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางผัง หรือการศึกษาคติพุทธเกี่ยวกับการวางผังสัตตมหาสถาน พบว่าชุมชนมีความต้องการหรือมีความสนใจในการวางผังบริเวณวัดและต้องการมีส่วนร่วมด้วยการให้ความคิดเห็นและหาวิธีแก้ไขปัญหาวางผัง

จากการเข้าร่วมประชุมเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการวางผังบริเวณ และความร่วมมือระหว่างชุมชนกับวัดจะเห็นถึงทั้งความร่วมมืออันดีงาม การสร้างสัตตมหาสถานที่สำคัญทั้ง 7 แห่งจึงเป็นการสร้างซึ่งเป็นพุทธบูชาและอาจเกิดความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตของชุมชนที่มีต่อวัดที่นอกจากการเข้ามาใช้

ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธาทางพุทธศาสนา
แล้ว ยังได้เห็นถึงความคาดหวังถึงประโยชน์ที่จะตามมา
เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ความเป็นอยู่ในชุมชน และการ
พัฒนาด้านเศรษฐกิจชุมชนด้วย

ข้อเสนอแนะของการศึกษาในครั้งต่อไป

การสืบสานพระพุทธศาสนามีใช่เป็นเพียงทาง
กายภาพอย่างเดียว ควรมีกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน มีการระดมความคิดในการพัฒนาพื้นที่ทางสังคม
อาจเกี่ยวกับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ทางด้าน
เศรษฐกิจ โดยยึดโยงเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การ
ศึกษาวิจัยหาพรรณพืชท้องถิ่นเพื่อจัดภูมิทัศน์วัด และ
การศึกษาเพื่อต่อยอดการออกแบบตกแต่งภายในองค์
เจดีย์ รวมทั้งการออกแบบลวดลาย การปั้นการก่อสร้าง
ซึ่งสามารถบูรณาการหลายๆศาสตร์เข้าร่วมศึกษาเป็น
ชุดการศึกษาได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- วิวัฒน์ วอทอง . (2554). *โครงการออกแบบพระพุทธรูปตามมหาเจดีย์ (พุทธคยาจำลอง) : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*
- จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ. (2550). *คติการสร้างพระธาตุเจดีย์แบบล้านช้างในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ
ไทย .มหาสารคาม : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,*
- จุมพล เพิ่มแสงสุวรรณ.(2552).*คติการออกแบบสถูปมหาสถานพระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย. (มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม: มหาสารคาม)*
- ธีร์ พุ่มทับทิม. (2543). *การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์ลิลิตวิสตระและปฐมสมโพธิ. บัณฑิตวิทยาลัยคณะโบราณคดี
ภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชาสันสกฤต มหาวิทยาลัยศิลปากร หน้า 40.*
- สุภาพรณ ฅ บางช้าง. (2533). *วิวัฒนาการวรรณคดีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย. (กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) 135-136.*
- เชษฐี ดิงสัญชลี. (2550) .*สถูปมหาสถาน สถานที่เสวยวิมุตติสุข 7 สัปดาห์ของพระพุทธเจ้า. การบรรยายทางวิชาการ ณ
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ตลิ่งชัน. วันที่ 20 มิถุนายน*
- ประพจน์ อัครวิรุฬหาร. (2546). *โพธิสัตว์จรยา มรรคาเพื่อมหาชน.(กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) 15.*
- สุภาพรณ ฅ บางช้าง. (2526). *ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา.(กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย) 135.*